

Egy csillag van csak az égen...

A cséplőgépek már elhallgattak, s a tarlókat hasogatni kezdték a fényes vasú ekék, de a nyár még úgy megült a száraz domboldalakon, mintha esze ágában sem lenne elmenni. Forró és poros volt az augusztus vége: a patakokban vékonyan csordogáltak kis erecskék, és a nagy nádas vizei összementek, mint a morvai posztó. Ezeken a megcsappant tavacskákon azután annyi volt a madár, hogy alig fértek el. Lőni ugyan nem sokat lehetett, mert az első durranásra világgá ment minden, de nem is a lövöldözés volt a fontos, hanem a leskelődés, a nádas titkainak böngészése.

Órák hosszat elüldögéltünk Matulával – atyai barátommal és mesteremmel – egy-egy hevenyészett nádkunyhóban vagy a csónakban, és titkosan összevillant a szemünk, ha valami ismeretlen ritkaság szállt a vízre, vagy elrepült a fejünk felett.

– Ez mi volt?

– Nem idevalósi – húzogatta vállát Matula, jelezve, hogy a jövevényt nem tartozik ismerni.

Egyszer hirtelen nagy csendesség szakadt a nádas ezerhangú zsvájára. Ijedt, nagy csend.

– Vigyázzunk! Ebbű lesz valami.

Lett is. Egy ragadozó suhant a nádas felett, olyan könnyedséggel, olyan viharebesen, mégis szinte játszva, hogy tátva maradt a szám.

– Ugye, mondtam. Ez aztán a madár. Amire ez rácéloz...! Amúgy kerecseny a neve... Mióta kivágták a nagy hagyásfákat, nemigen költ erre. Azelőtt is kevés volt belőle.

– Kiszedte a fészüket?

– Én? Minek szedtem volna? De meg nem is igen lehetett. Leette volna a fene az embert, aztán én sose voltam olyan fáramázkáló. Szédültem.

– A pipától nem szédül, Matula bácsi?

– Azt nem fán szíja az ember...

Erre mondhattam volna, hogy én bizony csúnyán megszédültem a múltkor nagybátyám pipájától a földön is, de ezt Matula úgyis tudta, hiszen ő fogta a fejem, és később – gyomrom viharos tiltakozása után – ugyancsak ő rakott hűvös káposztalevelet a homlokomra.

– Gyöngé a legény – mondta egy kis lenézéssel –, cigarettával kellett volna kezdeni.

Ezt a jó tanácsot meg is fogadtam, és azóta, ha Matula elővette pipáját, én is sodortam egy-egy vékony cigarettát, már csak a szúnyogok miatt is. Mert szúnyog aztán annyi volt, hogy csak úgy füstölgött tőlük a nádas. Vakaródtam is szorgalmasan, míg Matula csak elnyomta némelyiket, de általában nemigen törődött velük.

– Van, hát van – mondta, és a szúnyogtéma ezzel meg is szűnt.

– Holnap is kijövünk, Matula bácsi?

– Ha nem kapok más parancsot... Gyüvök én szívesen. És aznap este nagy patália volt az irodában.

– Elég volt a naplopásból – verte nagybátyám az asztalt.

– Miért van maga itt? Mi? Talán hogy ezt a kölyköt dajkálja?

– Elmegy, szegény, úgyis nemsokára...

– Hát elmegy! Kiviszi holnap, de utoljára. Kiviszi és ott hagyja. Estefelé aztán elmehet érte, ha ugyan addig meg nem eszik a szúnyogok.

– Igenis.

– Erről persze nem kell beszélni. Majd kiábrándítom én őt ebből a nádasörületből.

– Ahogy tetszik parancsolni.

Aztán még hallottam, hogy halkan beszéltek valamit, de ezt már nem értettem.

Először mérgesen elhatároztam, hogy nem megyek. Hát még ezt a kis örömet is sajnálják tőlem? Nem megyek. Nem..., azaz... mért ne mennék? Patron van a flóbertbe elég, dohány lesz..., ennivalót adnak, és ha Matula otthagy, hát otthagy. Majd én megmutatom! Horgot is viszek. Nem kell nekem Matula, illetve ha nem engedik, megélek én magam is. Szalonnát viszek, s halat sütök nyárson.

– Matulára máshol van szükség – mondta nagybátyám a vacsoránál. – Korán itt lesz, ha még nem tekeregtél eleget abban a bűdös posványban.

– Igen.

– Mikor én tizennégy éves voltam, máson járt már az eszem.

Erre nem lehetett válaszolni, mert az egész család tudta, hogy nagybátyám esze már tizennégy éves korában a lányokon járt – hát csak hallgattam.

Vacsora után összeszedtem kis motyómat, s amikor Matula hajnalban megzörgette az ablakot, már indulhattunk is.

Nagy harmat volt a réten, és szótlanul mentünk a csádés, kanyargó gyalogúton.

– Mára én nem maradhatok – nyögte ki végre az öreg.

– Jó.

– Beviszem a ladikon, aztán estefelé érte gyüvök...

– Jó.

– Parancs, hát parancs.

– Jól van.

A nádas felett lágy pára lengett, és a nap akkor kelt fel, amikor Matula kitett a szigetre.

– Hosszú lesz a nap...

– Nem baj.

– Hát Istennek ajánlom. Majd iparkodok.

– Isten vele.

Egyedül maradtam. Körülöttem víz, hínáros, békalencsés mocsár. Láttam még, merre ingadozik a nád a csónak után, aztán elindultam az öreg fűzfa felé, hol tüzelni szoktunk. Amikor a vékony füstpántlika felkanyargott az ég felé, egyszerre nem voltam egyedül. A nap melegen ragyogta be a nádat, vidáman szólt a rétség ezerhangú lármája, s én szalonnát csordítottam kenyeremre, mellé pedig erőspaprikát ettem, mert Matula szerint nem is ember, aki az erőspaprikát nem szereti. Csípett a paprika, mint a tüzes vas, de oda se neki. Cigaretára gyújtottam, és – mi tagadás – hiányzott az öreg barátom bagószaga, csendes motoszkálása, egy-egy megjegyzése, amelynek bölcsességénél csak rövideje volt nagyobb.

A flóbertet megtöltöttem, s a fának támasztottam, a tűzre vastag ágat raktam, hadd füstölögjön, összeraktam a horgot, és csak úgy immel-ámmal horgászni kezdtem. Közben pedig az eget kémleltem, nem jön-e valami, mert a vízen hiába löttem volna akármire, nem tudtam volna kihozni. Egy-két fácán is akadt a szigeten, de kis golyóbisommal nem tudtam mit kezdeni velük, leskelődni pedig csak estefelé lehetett volna.

Amint újra a vízre nézek, nem látom az úszót sehol. Úgy látszik, rövid volt az ereszték, és lehúzta az ólom. Megemelem a nyelet, de nem jön. Elakadt valami gyökérben? Próbálgatom erre-arra, egyszer csak... felbukkan az úszó, de meg is a nád felé, és olyant ránt a nyélen, majd kiesik a kezemből.

– Hű, mekkora lehet?

Szerencsére erős a zsinór, és engedni is tudom még pár métert. A nád előtt megáll, s megint úgy érzem, mintha tuskót fognék, de most már résen vagyok. Feszés a zsinór – csak az idegeim feszesebbek –, és amikor megindul a hal, fékezem, ahogy egyszerű kis készségem engedi. És húzom beljebb, beljebb. Az idő megállt. Szinte reszketek már, és nem tudom, mennyi ideje verekszem a hallal. Néha szinte felkiáltok:

– Elmegy...!

De nem. Húzza még!

Homlokom verejtékes, lábam remeg, és nincs előttem más, csak a kavargó víz, az úszó, amely néha eltűnik, aztán újra előugrik.

Mintha fáradna! Fenét! Engedni kell, mert leszakítja magát. A zsinór már a végét járja, és utána kell hajolnom, hogy majd belesem a vízbe.

Azután megint fárasztom, és magam fáradtabb vagyok már, mint a napszámos estefelé.

Erőm fogytán, és amikor már lemondtam mindenről, végre felhúztam a halat a víz színére.

– Harcsa! De mekkora harcsa! Lehet tán nyolc kilós is, de négy biztosan. Ormótlan feje akkora, hogy... Szóval, nagy.

Kihúztam már a partig, de megemelni nem merem, mert leszakad. Kínomban az égre nézek, hogy hát most mi lesz? Az égen vidám kis felhők hajókáznak és egy ölyv köröz a csillogó magasságban. Erről eszembe jut a flóbert.

A zsinórt feszesen a földre szorítottam és ráléptem. A kis puska ott volt kézügyben, és halk csattanására az én harcsám még egyet vágott a farkával, aztán elnyújtózkodott. De azután már csak annyi erőm maradt, hogy partra segítsen a szép nagy halat.

Kezem, lábam remegett, de boldogan remegett...

Hát négy kiló nincs, de három és fél biztosan.

Süt a nap, és csak most érzem, hogy meleg van. Puha, fülledt meleg. A halat csalán közé ágyaztam, és egyelőre békén hagytam a horgot. Örömben fellődöztem az ölyvre, amely minden pattanást egy szárnylebbentéssel viszonzott. Törődni azonban legkevésbé sem törődött vele, mert nyugodtan ívelte köreit a felhők alatt. Milyen jó ennek a madárnak! Most már én is mennék haza – dicsekedni a hallal –, de messze van még az este, és messze pipaszagú, öreg barátom.

Újra megrakom a tüzet, és a szállongó füst újra megbékítette szétszaladt gondolataimat. Hová megy a füst, mi lesz belőle? Jó, jó – a párából felhő lesz, ködből harmat vagy dér, valamelyikből újra eső, de mi lesz a füstből? A selyemnél finomabb kék pántlikája eltűnik valahol a magasban, mint a tűz sóhajtása. Mint az égő fa lelke, magasba száll, s ami itt lent marad, az kell a földnek, mint a porrá vált ember.

Árnyékom már nagyon megrövidült, hát ettem valamit és horgásztam újra, mert a halak úgy kaptak a horgon, hogy alig bírtam velük. Persze csak keszegfélék. Egyszer volt megint gyanúsán jó kapásom, de egy dülledtszemű, nagy béka ráugrott az úszóra, és a hal elment. Erre a békát kupán

lőttem. Rövid idő múlva újra megjöttek a keszegek. Múlt az idő. Az égi tavon csónakázó kis felhők megsűrűsödtek, a meleg fullasztó volt már, és a legyek úgy csíptek, hogy kibírhatatlan volt. A nádas mind némább lett, s a mozdulatlanságban valami félelmetes nyugalanság.

Körülnéztem – mintha valami rém leselkedne rám – és felugrottam. Hátam mögött hegyként tornyosultak már a felhők, és hamvas gyűrődéseikben villám cikázott.

Összekapkodtam halaimat, mindent a hátizsákba, és borzanya loholtam a kunyhó felé. Toronyiránt! Meztelen lábam összevágta a sás, és ijedtemben majd leültem, amikor egy fácskakakas barrant fel előttem. De ekkor már – mint egy óriás távoli leheletére – meghajolt a náderdő, és az ég alján hörgött a vihar.

A kunyhó ugyan gyenge alkotmány, de mégis valami menedéket ad. De hol van még a kunyhó...?!

A szél suhogva kavarta már a nádat, és elsötétedett egyszerre az egész világ. A levegőben nádbuga pelyhét, faleveleket, madarakat sodort a szél, és messziről olyan zúgás közeledett, mintha tenger szabadult volna ránk, és törve-zúzva temetné a világot.

De nem víz jött, hanem jég. Először csak egy koppant, aztán még egy, aztán lezúdult, mintha millió zsákból öntenék a jeges kukoricát. Füstölgött a nádas, s mivel kalap nélkül voltam, ész nélkül nyargaltam a kunyhó felé.

– Huhuú..., a betyár irgalmát!

Azt hittem néha, kilyukadt a fülem. A fejem már alig éreztem, s amikor orron talált egy-egy szem, ugrottam, mint a szöcske.

– Hol van már az a rothadt kunyhó?

Arcom véres és a kezem is. A jég már mogyoró nagyságú. Úgy látszik, itt pusztulok... Eszembe jutottak összes bűneim, apró kis elfeledt emlékek, egyedül maradtam valami siró szomorúságban, és a délelőtti ragyogása is már olyan messze volt tőlem, mintha sohase süttött volna nap ezen a tájon.

A kunyhóba már úgy estem be.

Süketen, vakon, agyonverve.

Az idő még tombolt odakint, de ezt már alig hallottam. Levetni nem volt mit, hát csak az arcom törölgettem, és a fejemen tapogattam a rengeteg daganatot.

Később arra ébredtem, hogy fázom. Ez aztán elindította bennem a gondolatokat. Jaj, ha elázott a gyufa! Nem, a gyufa nem ázott el, mert becsületes bádogdobozban volt, mint a tisztességes kénes gyufa általában. Nehezen lobbant fel a tűz, befújta a füstöt a szél, de aztán mégis csak égett. A kunyhó falából törtem a tűzrevalót, és melengtettem didergő mivoltomat.

A jégből aztán eső lett, és egyszer csak elfogta valaki a kilátást.

– Gondútam, hogy idegyűtt...

Ázott szűrét a sarokba akasztotta, és figyelmesen megnézett.

– Jól csúffá tette az idő.

És egyszerre tele lett a világ élettel, mozgással, reménnyel, másnappal, nyugodt derűvel és... bagószaggal.

– Idenézzem! – és kivettem a nagy harcsát.

– Lútte?

– Először fogtam, de aztán lőni kellett, mert elment volna.

– Okosan.

Méregette az öreg, aztán kimondta a szentenciát:

– Egy lattal se kevesebb négy kilónál!

– Ugye! – és összekoccant a fogam, mert a tűz csak füstölgött, és rajtam egy latyak volt minden. Az eső elállt már, de a gyalogúton tenyérnyi vastag volt a jég...

– Küldtek egy kis italt is.

A szűr feneketlen zsebéből előkotort egy üveget.

– Húzza meg!

Talán akkor ittam először pálinkát életemben, és el is akadt a lélegzetem, de egy kis idő múlva csodálatos melegség áradt szét bennem, és – igaz, a felhők is szakadoztak – kivilágosodott egyszerre minden. A halam egyre nagyobb lett, a kifogása egyre izgalmasabb, a vihar veszedelme távoli vitézkedés és Matula a leghűségesebb barát a világon.

– Ihatok még?

– *Most* lehet.

Ittam mint a vizet, és Matula is itta, mint a vizet.

És később elindultunk hazafelé. A gyalogút kissé szűk volt, helyenként mintha megingott volna – ami előfordul ilyen mocsaras környéken –, és mi tagadás, dalolgattunk:

*„Egy csillag van csak az égen,
De az az egy elég nekem...”*

A réten már egymás mellett mentünk – összekarolva –, és az én vidám gyermekhangom mellett Matula úgy brúgózott, mint a szünnyog mellett az öreg dongó.

– Matula bácsi, mért mondta, hogy *most* ihatok? – jutott hirtelen eszembe.

– Azért – és Matula komolyan billegette mutatóujját –, mert azt mondták odabent:

– Hallja, kend, Matula, aztán aggyon annak a taknyosnak, amennyi belefér, mert olyan lehet, mint az ázott veréb, és megeszi a fene ebben a hidegben.

Hej...!

„Egy csillag van csak az égen...”

Mögöttünk sötétbe fakult a nagy rétség, de ha most visszanezék, vihar utáni, ködös csillogását és Matula félrevágott kalapját ma is látom.

(1946)